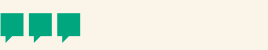

دانشگاه‌ها همواره محیطی پویا برای تبادل اندیشه و شکل‌گیری افکار جمعی دانشجویان بوده‌اند اما در برخی شرایط، محیط دانشگاه

می‌تواند به کانون بروز هیجانات تبدیل شود. در این بین گروهی از دانشجویان تحت تاثیر انگیزه‌ها و عوامل مختلف، ممکن است مسیر اعتراضات قانونی را رها کنند و به اقدامات ساختارشکنانه روی بیاورند. در همین اتفاقات اخیرى که در برخی دانشگاه‌های کشور رقم خورد، گروه اندکی که با اهداف مغرب تلاش کردند فضا را ملتهب کنند اما تعداد دانشجویان انقلابی و فعال در صحنه بسیار بیشتر بود و نقش مؤثری در کنترل شرایب ايفا کرد. در ادامه برای بررسی بیشتر این اتفاقات اخیر با دکتر علی انتظاری، استاد دانشگاه و جامعه‌شناس به گفت‌وگو نشست‌ایم.

۴۱ چه عواملی باعث می‌شود دانشگاه‌ها در مقاطع حساس به کانون بروز هیجانات اجتماعی تبدیل شوند؟
بروز هیجانات اجتماعی در دانشگاه‌ها امری طبیعی است. دانشجویان معمول سیاسی، رادیکال، آرمان‌خواه و عدالت‌طلب‌اند و تمایل دارند در فعالیت‌های جمعی مشارکت کنند؛ بنابراین بروز رفتارهای هیجانی ازسوی آنان قابل انتظار است. اساسا دانشگاه این فرصت را فراهم می‌کند که گروهی از این افراد گرد هم آیند، به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند و اثرگذار باشند؛ این وضعیت در همه جای دنیابیز وجود دارد.
باین حال، سایر جوامع برای مدیریت این هیجانات تدابیری می‌انديشند و آنها را به کانال‌های مورد قبول هدایت می‌کنند. ما کمتر به این موضوع توجه کرده‌ایم. این مساله باید در کانون فعالیت‌های فرهنگی دانشگاه قرار گیرد اما متأسفانه در این زمینه با محدودیت مواجه‌ایم. معمولا بودجه فعالیت‌های فرهنگی کمترین سهم را به خود اختصاص می‌دهند؛ در صورتی که این فعالیت‌ها از اهمیت بسیار بالایی برخوردارند. اگر فعالیت‌های ساختارمند و به‌بنجار را به‌درستی تعریف نکنیم، طبیعی است که شرایط به‌گونه‌ای رقم بخورد که احتمال بروز فعالیت‌های ساختارشکنانه در داشگاه افزایش یابد.

۴۲ ما در این اعتراضات شاهد دانشجویهای ساختارشکن هم بودیم؛ نقش آنان را در تحرکات اخیر چگونه می‌بینید؟
افرادی که به این اتفاقات دامن زدند، گروه اندکی بودند. اکثر دانشجویان امروز به‌خوبی از واقعیت ماجرا و شرایط ویژه‌ای که کشور در آن قرار دارد، آگاه‌اند. باین حال، تعداد محدودی دست به اقداماتی ساختارشکنانه یا فعالیت‌هایی غیرقانونی زدند. از سوی دیگر، باید به شرایط دانشجویی نیز توجه داشت. برخی دانشجویان ممکن است تحت تاثیر هیجانات قرار گیرند و فریب شعارهای به‌ظاهر انقلابی را بخورند، به‌ویژه اگر کسی نباشد که این مسائل را برای آنان به‌درستی صورت‌بندی کند. البته مدیران دانشگاه در قبال این موضوع منفعل نبودند و خوشبختانه برخوردی فعالانه داشتند که در نهایت به سامان‌بخش وضعیت انجامید. در مقابل، نیروهای انقلابی که وارد میدان شدند، از نظر

نگاه

روح‌الله احمدزاده کرمانی |عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

دانشگاه و مرزهای هویت ملی

در روزهای اخیر، برخی دانشگاه‌های کشور صحنه بروز اعتراض‌هایی بوده‌اند که در مواردی از چارچوب مطالبات صنفی ومدنی عبور کرده‌وبه اغتشاشات انجامیده است. آنچه در این میان اهمیت دارد، تفکیک میان حق اعتراض و رفتارهای ساختارشکنانه است؛ دو مقوله‌ای که هرچند ممکن است در ظاهر به هم نزدیک شوند اما در

درنگ

غلامرضا خواجهی |عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

اعتراض هماهنگ یا تخلف سازمان‌یافته؟

مسأله دانشگاه و رویدادهایی که در آن رخ می‌دهد، از منظر حقوق و تعهدات دانشجویی قابل بررسی است. هر دانشجویی که برای ثبت‌نام وارد دانشگاه می‌شود، به‌طور آگاهانه می‌پذیرد که موظف به رعایت مقررات و آیین‌نامه‌های آن مجموعه است. طبیعتاً عدم پابندی به این تعهدات، تبعاتی برای فرد به‌دنبال خواهد داشت. دانشجوی در طول تحصیل از امکانات عمومی دانشگاه مانند کتابخانه، سلف، فضاهای آموزشی، تجهیزات رایانه‌ای و... استفاده می‌کند. این خدمات باهدف تربیت نیروی انسانی مفید برای جامعه ارائه می‌شود. حال اگر فردی در همان چارچوب، شعارهایی مطرح کند که در تقابل با ساختار و قوانین کشوری باشد که متعهد به رعایت مقررات آن شده است، این رفتار نوعی نقض تعهد تلقی می‌شود. به‌بیان دیگر، فردی که برای تحصیل در یک نهاد آموزشی اعلام تعهد می‌کند، نمی‌تواند همزمان علیه همان چارچوب فعالیت کند و انتظار تداوم حضور بدون پیامد را داشته باشد؛ چنین رفتاری در آیین‌نامه‌های دانشگاهی تخلف محسوب می‌شود. پخشی از اعتراضات دانشجویی اخیر به‌صورت هماهنگ و همزمان در دانشگاه‌های مختلف برگزار شده و با شعارهای مشابه همراه بوده است. این هماهنگی نشانه سازمان‌یافتگی است و باید در چارچوب مقررات انضباطی بررسی شود. بر همین اساس، رسیدگی در کمیته‌های انضباطی می‌تواند از تذکر تا محرومیت یا حتی ارجاع موارد خاص به مراجع قضایی را دربرگیرد. حتی اگر برخی دانشجویان تحت تأثیر فضاهای بیرونی یا به‌عبارتی فریب‌خورده باشند، این موضوع مانع از مسئولیت‌پذیری آنان در قبال رفتارشان نخواهد بود و هر اقدام، پیامد متناسب خود را خواهد داشت. همزمانی برخی تجمعات با رویدادهای سیاسی کشور، عاملی برای تضعیف فضای مذاکرات نیز نبوده و برگزاری تجمعات سراسری در روزهای مصادف با تحولات دیپلماتیک، نمی‌تواند صرفاً اتفاقی تلقی شود. این در حالی است که، بسترهای قانونی برای بیان دیدگاه‌ها در دانشگاه وجود دارد. کرسی‌های آزاداندیشی در بسیاری از دانشگاه‌ها از جمله دانشگاه فردوسی مشهد به‌صورت منظم برگزار می‌شود و دانشجویان موافق و منتقد می‌توانند در این چارچوب دیدگاه‌های خود را مطرح کنند. در گفت‌وگوهایی که طی چندسال اخیر با دانشجویان انجام شده، برخی از آنان ناراضی‌هایی درباره وضعیت اقتصادی، آینده شغلی ومحدودیت‌های اجتماعی مطرح کرده‌اند. باین حال، بخشی از فضای اعتراضی ایجادشده ناشی از موج‌های احساسی است که برپدنه دانشجویی اثر می‌گذارد.

«جام جم» در پرونده‌ای به حاشیه‌های ایجاد شده

در تعدادی از دانشگاه‌های کشور پرداخته است

رمز گشایی از التهاب دانشگاه

تعدادگسترده‌تر بودند. هدف این اقدامات آن است که شرایطی رقم بخورد تا جامعه دچار دوستگی شود و به‌سمت دوقطبی شدن سوق پیدا کند؛ این همان هدفی است که دشمنان دنبال می‌کنند. آنها می‌خواهند همبستگی ملی را تضعیف کنند و همه ما باید نسبت به این مساله هوشیار باشیم.

۴۳ در شرایط فعلی که دشمن بر ایجاد اختلافات داخلی تمرکز دارد، منشأ تحرکات اخیر در دانشگاه‌ها بیشتر داخلی است یا خارجی؟
مسأله‌ای که اکنون در دانشگاه‌های ما جریان دارد، این است که بسیاری از تحرکاتی که رخ می‌دهد، منشأش درونی نیست و بیشتر ریشه در عوامل بیرونی دارد. به‌نظر می‌رسد هدایت این اقدامات از خارج دانشگاه صورت می‌گیرد و اکثر دانشجویان نیز به این موضوع واقف شده‌اند. در واقع تلاش می‌شود از ظرفیت دانشگاه، فضای آزاداندیشی و آزادی عمل موجود در آن استفاده شود تا تحرکاتی که در ۱۸ دی‌ماه شکل گرفت، به درون دانشگاه‌ها کشیده شود و خشونت به فضای دانشگاه منتقل گردد؛ باین هدف که همان جریان وقاعده‌ای که در ۱۸ دی‌ماه شکل گرفته بود و با درایت مردم فروکش کرد، مجدداً احیا شود اما نیروهای انقلابی و بدنه فعال دانشگاه در صحنه حضور دارند و اجازه نخواهند داد این تحرکات به نتیجه برسد.

۴۴ چه اقدامات سلبی‌ای باید برای این دانشجویانی که تحت هدایت عوامل بیرونی عمل می‌کنند، انجام شود؟
در دانشگاه صرفاً با اعتراض مواجه نیستیم؛ چه‌بسا برخی به خشونت متوسل شوند یا برای تحریک دیگران برنامه‌ریزی کنند. در این زمینه، دانشگاه و وزارت علوم باید رویکرد مشخصی نسبت به این دسته از دانشجویان اتخاذ کنند؛ نه نسبت به اکثریت دانشجویان، چراکه اکثریت دانشجویان حق اعتراض دارند و صدای آنان باید شنیده شود اما آن دسته از افرادی که با هدایت عوامل بیرونی ماموریت می‌یابند، باید هزینه تخلف خود را بپردازند؛ زیرا هرچه هزینه تخلف پایین‌تر باشد، احتمال بروز تخلف نیز افزایش می‌یابد. در سال ۱۴۰۱ شاهد ناآرامی‌هایی در سطح دانشگاه‌ها بودیم. در آن مقطع، تعدادی بازداشت شدند و مشخص شد برخی مرتکب خطاهایی شده‌اند. با این حال، نظام با آنان برخوردی پدانه داشت و تا حد امکان نسبت به تخلفات‌شان با اغماض رفتار شد اما در شرایط فعلی، با توجه به وضعیت خاصی که در آن قرار داریم به‌شدت افت کرده و وقایع و رخداد‌های اخیر نیز تأثیر منفی مضاعفی بر آن گذاشته است. توجه به آموزش می‌تواند یکی از مهم‌ترین راهکارها برای حفظ سامان و ثبات دانشگاه باشد.

کم‌هزینه باشد. ضروری است تدابیری اتخاذ شود تا مدیران دانشگاه با این موارد همچون یک اعتراض معمولی برخورد نکنند، افرادی که ماموریت می‌یابند و طبق اطلاعات موجود از بیرون هدایت می‌شوند و به این تحرکات دامن می‌زنند، باید مورد رسیدگی قرار گیرند و دستکم از ورود آنان به دانشگاه جلوگیری شود.

۴۵ در این میان اساتید و مدیران دانشگاه چه نقشی در مدیریت اتفاقات دارند؟

در این خصوص اساتید نقش بسیار مهمی دارند؛ به‌ویژه در برقراری تعامل مؤثر و منطقی با دانشجویان تا عقلانیت بر روند اعتراض‌ها حاکم باشد. یکی از مشکلات موجود در دانشگاه‌ها این است که برای طرح اعتراض، باید سازوکارهای عقلانی و مشخصی پیش‌بینی شود؛ به‌گونه‌ای که دانشجویان بدانند اگر قصد اعتراض دارد، باید در چارچوبی معین، در محل مشخص و براساس برنامه‌ای روشن و با پذیرش مسئولیت، مطالبات خود را مطرح کند. در عین حال، لازم است اقداماتی برای ارتقای سواد سیاسی دانشجویان انجام شود تا از موقعیت‌شناسی دقیق‌تری برخوردار باشند و بدانند کشور در چه شرایطی، به‌ویژه در عرصه بین‌المللی، قرار دارد. با توجه به این ملاحظات، قطعاً باید حقوق دانشجویان ادا شود و صدای آنان شنیده شود.

۴۶ چگونه آموزش می‌تواند مانع از گرایش دانشجویان به چنین اقدامات حاشیه‌ای شود؟
دانشگاه یک نهاد آموزشی است؛ جوانان برای یادگیری وارد دانشگاه می‌شوند و خانواده‌ها نیز با همین هدف، آنها را راهی دانشگاه می‌کنند. اگر درصدی از دانشجویان با انگیزه‌ها و اهداف خاص خود بخواهند فضای دانشگاه را ملتهب کنند، درواقع به سایر دانشجویان و خانواده‌هایی که برای تحصیل فرزندان‌شان هزینه و آنها را حمایت کرده‌اند تا فردی مفید برای خود، خانواده و جامعه شوند، ظلم می‌کنند. از این‌رو، یکی از اقداماتی که وزارت علوم و مدیریت دانشگاه‌ها باید در اولویت قرار دهند، جدی‌گرفتن امر آموزش است. اگر آموزش با استانداردهای لازم و به‌صورت دقیق دنبال شود و در این حوزه مسامحه‌ای صورت نگیرد، اساساً فرصت‌های فراغت بی‌ضابطه‌ای ایجاد نخواهد شد که دانشجوی خارج از برنامه درسی خود به مسائل حاشیه‌ای بپردازد. زمانی که برنامه آموزشی متراکم، منظم و استاندارد باشد، تمرکز دانشجو نیز بر مسیر اصلی تحصیل باقی می‌ماند. در دانشگاه آموزش حتی باید در اولویت بالاتری نسبت به پژوهش قرار گیرد و لازم است با تأکید بیشتری دنبال شود. در حال حاضر سطح آموزش به‌شدت افت کرده و وقایع و رخداد‌های اخیر نیز تأثیر منفی مضاعفی بر آن گذاشته است. توجه به آموزش می‌تواند یکی از مهم‌ترین راهکارها برای حفظ سامان و ثبات دانشگاه باشد.

متن کامل را در «جام جم» آنلاین بخوانید

و پیشرفت بینجامد که در چارچوب گفت‌وگو و وفاداری به اصول هویت ملی مطرح شود. تجربه تاریخی ملت‌ها نشان می‌دهد که توسعه پایدار، محصول تقابل عقلانی دیدگاه‌ها در درون یک چارچوب مشترک است، نه نتیجه آشوب و هرج‌ومرج شعاری.

امروز بیش از هر زمان دیگری، دانشگاه نیازمند بازگشت به ایده بنیادین خود است؛ دانشگاه به‌مثابه فضای تفکر، نقد و گفت‌وگوی مسئولانه. اگر این ایده حفظ شود، حتی تندترین اختلاف‌نظرها نیز می‌توانند به فرصتی برای رشد و بالندگی تبدیل شوند. اما اگر از این چارچوب فاصله بگیریم، نه اعتراض به نتیجه می‌رسد و نه اصلاحی پایدار شکل خواهد گرفت.

بر مقوله بازدارندگی، موضوعی کلیدی و راهبردی است. دشمن باید دریابد که این نظام کودتاپذیر نیست؛ نظامی مردمی است که با اتحادی مقدس تصمیم گرفته سرنوشت خود را رقم بزند؛ دارای رهبری، ایمان و پیوندی عمیق با فرهنگ عاشورا و انتظار است.

یکی از ابعاد بازدارندگی، بعد نظامی است که به فضل الهی کشور در این زمینه به سطح قابل توجهی رسیده است. امروز دشمن نسبت به توانمندی‌های نظامی، موشکی و تجهیزات دفاعی جمهوری اسلامی ایران هراسان است اما بعد مهم‌تر و اصلی بازدارندگی، بعد هویتی و فرهنگی است. در این حوزه می‌بایست آن‌گونه که رهبر معظم انقلاب تأکید فرموده‌اند، جهاد تبیین را جدی می‌گرفتیم؛ امری که آنچنان که باید محقق نشده است. البته در میان مردم، نوعی اتحاد و همبستگی عمیق وجود دارد که جلوه‌های آن را در مناسبت‌هایی چون ۲۲ دی و ۲۲ بهمن ماه مشاهده می‌کنیم و این خود نشان‌دهنده درجه‌ای از بازدارندگی فرهنگی است.

آنچه در اتفاقات اخیر دانشگاه‌ها مایه نگرانی است، مسأله هویت‌فرزندان ماست. گفته می‌شود بسیاری از افرادی که درگیر این کودتا بودند، جوانان ۱۸ تا ۱۹ساله و زیر ۲۰سال بوده‌اند که ذهن آنان در فضای مجازی شکل گرفته و متأثر شده. به همین دلیل لازم است نسبت به فرزندان خود مراقبت بیشتری داشته باشیم و جهاد تبیین را در دانشگاه‌ها و مدارس جدی‌تر دنبال کنیم. باید بررسی شود چه محتوایی به نسل جوان ارائه می‌دهیم، تا چه اندازه افتخارات نظام جمهوری اسلامی را به‌درستی تبیین و دشمن را به‌درستی معرفی کرده‌ایم؟ در کنار این عوامل، موضوع دیگری که می‌تواند زمینه‌ساز برخی از این جریانات باشد یا دست کم به آن دامن بزند، مسأله سوءتدبیرهاست. نظام جمهوری اسلامی نظامی مقدس است اما گاهی مدیران و کارگزارانی پیدا می‌شوند که عملکردشان به نارضایتی‌هایی دامن می‌زند. در حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی با مواردی از سوءتدبیر روبه‌رو بوده‌ایم. این مسأله نیز موضوعی مهم است که مورد تأکید مقام معظم رهبری قرار گرفته. کارگزاران نظام باید با تدبیر، امید دشمن را قطع کنند، از الگوهای اقتصادی غربی فاصله بگیرند، به تاب‌آوری مردم و دانشجویان توجه داشته باشند و مراقبت کنند که آنان را از دست ندهند.

جام جم

جامعه

Society

شنبه ۱۹ اسفند ۱۴۰۴ ■ شماره ۷۲۷۴

یادداشت

فرزانه حکیم‌زاده |مدیر گروه تاریخ جامعه‌الزهر(اس)

دانشجو

اعتراض و مرز مسئولیت

دانشجو به‌عنوان فرزند زمانه خویش، ذاتاً پرسشگر و منتقد است. روح جوانی با حساسیت نسبت به تحولات اجتماعی و سیاسی گره خورده و نمی‌توان

از دانشجو انتظار داشت صرفاً برای تحصیل به دانشگاه قدم بگذارد و نسبت به آنچه در جامعه‌اش می‌گذرد بی‌تفاوت بماند.

دانشگاه در همه ادوار تاریخی، محل شکل‌گیری اندیشه‌های نو و طرح مطالبات اجتماعی بوده و این ویژگی نه‌تنها مذموم نیست، بلکه می‌تواند سرمایه‌ای ارزشمند برای توسعه و پیشرفت کشور تلقی شود.

با این‌حال، مطالبه‌گری دانشجویی زمانی به نیرویی سازنده تبدیل می‌شود که با نگاه کلان، دقت و مسئولیت‌پذیری همراه باشد. از قشر جوان که آگاه و تحصیلکرده است انتظار می‌رود در کنار نقد وضع موجود، افق اصلاح و بهبود را نیز مدنظر قرار دهد. اعتراض دانشجویی اگر فاقد جهت‌گیری اصلاحی باشد و صرفاً به نفی و هیجان متکی شود، ممکن است به جای گشودن گره‌ها، بر پیچیدگی‌ها بیفزاید. دانشجو باید بداند کنش او در سطح ملی و حتی فراملی باید می‌شود و رفتار و گفتارش می‌تواند بازتاب‌های گسترده‌ای به دنبال داشته باشد. از این‌رو، زمان‌شناسی و جریان‌شناسی از الزامات کنش دانشجویی است.

در شرایط فعلی که کشور با فشارهای سیاسی، اقتصادی و روانی روبه‌روست و تهدیدهای بیرونی به اشکال مختلف مطرح می‌شود، هر حرکت اجتماعی باید با سنجش دقیق پیامدهای آن همراه باشد. پرسش اساسی از دانشجویان معترض این است که آیا اقدام اعتراضی در نهایت به نفع مردم و کشور تمام می‌شود یا ناخواسته زمینه تشدید بحران را در کشور فراهم خواهد کرد؟ قطعاً نقد یک سیاست یا جریان، زمانی سازنده است که بدیلی روشن، عملی و کارآمد ارائه دهد. صرف اعتراض، بدون ارائه سازش‌پذیرین نمی‌تواند به بهبود وضعیت بینجامد.

از سوی دیگر در برخی تجمعات و اعتراض‌های دانشجویی اخیر، رفتارهایی مشاهده شد که از چارچوب اخلاقی فاصله داشت و به باورهای دینی اکثریت مردم جامعه بی‌حرمتی و توهین شد. جامعه ایران متکثر است و بخش قابل‌توجهی از شهروندان نسبت به مقدسات خود حساسند. تجربه تاریخی نیز نشان داده توهین و هتاک‌ی حتی اگر با عنوان اعتراض صورت گیرد، نه فقط به کاهش آدام اجتماعی کمک نمی‌کند، بلکه می‌تواند شکاف‌ها را عمیق‌تر سازد و احساسات عمومی را جریحه‌دار کند.

اگر هدف دانشجویان معترض کاستن از درد و رنج مردم و اصلاح امور است، شیوه بیان اعتراض نیز باید در همین راستا تعریف شود به‌گونه‌ای که بر همبستگی اجتماعی بیفزاید، نه آن‌که آن را تضعیف کند.

مسأله دیگر، توجه به بستر منطقه‌ای و بین‌المللی است. در فضایی که دشمنان کشور آشکارا از فشار، تهدید و حتی اقدام نظامی سخن می‌گویند، طرح اختلافات داخلی نیازمند ظرافت و هوشمندی بیشتری است.

گسترش بی‌ثباتی داخلی می‌تواند بهانه‌ای برای سوءاستفاده بدخواهان و دشمنان ملت فراهم آورد و امنیت عمومی را با مخاطره روبه‌رو کند. تجربه‌نشان داده‌هرگاه تنش‌های داخلی از کنترل خارج شود، نخستین قربانیان آن، مردم عادی و بی‌گناه خواهند بود، چنانچه در فتنه ۱۸ و ۱۹ دی شاهد وقوع آن بودیم.

آنچه مسلم است این‌که دانشگاه همواره پیشگام اصلاح و آگاهی بوده و سرمایه اجتماعی آن در گرو عقلانیت و اخلاق‌مداری است. دانشجو می‌تواند و باید منتقد باشد اما این نقد زمانی اثرگذار خواهد بود که در چارچوب منافع ملی، با پرهیز از افراط و رفتارهای تنش‌زا و باهدف بهبود واقعی شرایط حاکم بر جامعه مطرح شود. اعتراض مسئولانه، اعتراضی است که ضمن بیان صریح مطالبات، به انسجام اجتماعی آسیب نزند و افق روشن‌تری پیش‌روی جامعه بگشاید. بنابراین آینده کشور در گرو گفت‌وگوی نقادانه، اصلاح‌طلبی آگاهانه و پرهیز از هیجان‌زدگی‌هایی است که ممکن است هزینه‌های سنگینی بر مردم و جامعه تحمیل کند.